

**КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ЛАТИНСЬКИХ МЕДИЧНИХ
 ТЕРМІНІВ-НАЗВ ВИМІРЮВАЛЬНИХ ПРИЛАДІВ**

Валентина СИНІЦЯ¹, Марія ТЕЛЕКИ¹,
 Лариса СМОЛЬСЬКА², Олена МИРОНИК¹,

¹ Вищий державний навчальний заклад України
 “Буковинський державний медичний університет”
 Чернівці (Україна)

² Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького,
 Львів (Україна)
 synycja.valentyana@bsmu.edu.ua; mariateleki@ukr.net

**COMPLEX ANALYSIS OF LATIN MEDICAL
 TERMS DENOTING TITLES OF MEASURING DEVICES**

Valentyna SYNYTSA¹, Maria TELEKY¹,
 Larysa SMOLSKA², Olena MYRONYK¹,

¹ Higher State Educational Institution of Ukraine
 “Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine)

² Danylo Halytsky Lviv National Medical University
 ORCID ID 0000-0002-8346-3662; ORCID ID 0000-0003-4161-4386
 ORCID ORG/0000-0001-9836-60975; ORCID ID 0000-0002-5717-7267

Валентина Синица, Марія Телеки, Лариса Смольская, Елена Мироник. Комплексный анализ латинских медицинских терминов-названий измерительных приборов. В статье исследуется деривационный постпозиционный греческий формант μέτρον (латинский вариант – metrum) как востребованный механизм образования наименований медико-технических терминов. **Актуальность** лингвистического изучения обусловлена нехваткой комплексного узконаправленного анализа терминологических систем и подсистем конкретных отраслей медицины, в данном случае – медицины диагностики. **Методы исследования:** описательный, структурный, компаративный, обобщения информационных данных. **Научная новизна.** Впервые применён комплексный подход касательно лингвистической характеристики латинских наименований приборов, функционирующих в терминосистеме “медицинская диагностика”. **Выводы.** Формант –metrum как когнитивно-ономасиологическое средство для кодификации понятия “измерительный прибор” является единственным механизмом образования группы терминов, объединенных вышеназванным ономасиологическим признаком.

Ключевые слова: деривационное гнездо, постпозиционный формант –metrum, измерительные приборы, терминообразующие модели, морфологическая и лексико-семантическая структура.

Вступ. Сучасна медична термінологія послуговується значною кількістю приладів, пристроїв, апаратів, за допомогою яких проводиться інформативне якісне догоспітальне обстеження хворих, уточнюється діагноз, попередньо виставлений лікарем, забезпечується спостереження за розвитком патологічного процесу, станом реабілітації, реалізуються медичні процедури, здійснюються дослідження медичного та лабораторного характеру. Розвиток біологічної фізики та наукові досягнення в медичній галузі дозволили додати до таких класичних методів обстеження, як auscultatio, palpato, percussio низку спеціальних, раніше не відомих, методів діагностичного обстеження та приладів, якими такі дослідження можна здійснити. Для вербальної кодифікації означених понять традиційно використовувалися грецько-латинські терміноелементи, які зрозумілі лікарям усього світу з огляду на внутрішню форму термінів. В основу вибору назв для позначення методів і приладів покладені грецькі постпозиційні форманти, які можна об'єднати в три дериваційні гнізда:

1) дериваційне гніздо з опорними компонентами -

graphia → метод записування результатів дослідження у вигляді знімка, кривої та реєстрація сигналів і -graphium → прилад для запису; 2) дериваційне гніздо з опорними компонентами –scoria → обстеження, огляд за допомогою інструмента, апарата і -scorium → апарат для огляду чого-небудь; 3) дериваційне гніздо з опорними компонентами -metria → вимірювання будь-чого і -metrum → вимірювальний прилад.

Співставлення латинських медико-технічних термінів з вищеназваними кінцевими терміноелементами та їхніх відповідників в сучасних європейських мовах підтверджує тезу про те, що саме грецькі терміни покладені в основу міжнародних стандартів:

Як видно з порівняльної таблиці, термінологічна номенклатура діагностичного приладдя у різних мовах поповнюється шляхом транслітерації латинських термінів засобами алфавітної системи конкретної мови, тобто, застосовується процес калькування, суть якого, за визначенням Єрмоленко С. Я., полягає у “...творенні нових слів і виразів шляхом копіювання лексико-семантичних та синтаксичних моделей іншої мови”¹.

¹ Yermolenko S.Ya. Ukrayins'ka mova. Korotkyj tlumachnyj slovnyk lingvistichnyh terminiv [Ukrainian language. A short explanatory dictionary of linguistic term], Kyiv: Lybid, 2001, P. 73 [in Ukrainian].

латинська мова	англійсь- ка мова	німецька мова	французь- ка мова	польська мова	українська мова	російська мова
-graphia	-graphy	-graphie	-graphie	-grafia	-графія	-графія
-graphium	-graph	-graf	-graphie	-graf	-граф	-граф
-scopia	-scopy	-skopie	-scopie	-skopia	-скопія	-скопія
-scopium	-scope	-skop	-scope	-skop	-скоп	-скоп
-metria	-metry	-metrie	-metrie	-metria	-метрія	-метрія
-metrum	-meter	-meter	-metre	-metr	-метр	-метр

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою стосовно теорії термінології слугували праці Т.Я. Кияка (1989), С.В. Гриньова (1993), В.П. Даниленко (2007), В.М. Лейчика (2009); щодо медичної термінології в цілому орієнтуємося на дослідження М.Н. Чернявського (1984) та В.Ф. Новодранової (1990, 2002, 2008, 2015).

Об'єктом дослідження обрано предметно-понятійне поле фахової мови медицини діагностики, зокрема, терміни на позначення вимірювальних приладів.

Джерельною базою дослідження слугували терміни – назви вимірювальних приладів, дібрані з доступних нам сучасних енциклопедичних словників². Намагаючись розкрити етимологію відібраних термінів, ми неодноразово зверталися до авторитетного латинсько-російського словника Й.Х. Дворецького³, а також грецьких словників⁴.

Метою дослідження є аналіз лінгвістичного вираження концептуальних моделей, структурних і функціональних особливостей латинських назв вимірювальних приладів, які входять до терміносистеми “медицина діагностики”, як результат вербалізації наукової думки.

В ході дослідження було використано описовий метод, здійснено інвентаризацію лексичних одиниць, проаналізовано особливості їхньої будови та функціонування на сучасному етапі розвитку медицини як науки.

Основний текст. Методом суцільної вибірки нами виокремлено понад 150 номінативних одиниць на позначення вимірювальних приладів, що використовуються в сучасній діагностиці різноманітних хвороб. Як показала вибірка, для утворення назв вимірювальних приладів,

якими послуговується медична спільнота усього світу, використовується латинізований кінцевий терміноелемент грецького походження -metrum. Етимологічно він виводиться від грецького дієслова μέτροω - вимірюю; у складних термінах вказує на вимірювальний прилад. Однак, у сучасних словниках зафіксовані два варіанти кінцевого терміноелемента з різними граматичними категоріями: -metrum⁵ і -meter⁶. У першому випадку усі терміни з кінцевим терміноелементом -metrum є іменниками середнього роду другої відміни; в іншому випадку ці субстантиви відносяться до чоловічого роду другої відміни латинських іменників. Отже, ми можемо, для прикладу, в одних словниках побачити термін tonometer, trī m⁷, а в інших - tonometrum, ī n⁸ у значенні “апарат для вимірювання тиску (внутрішньоочного, венозного або артеріального)”. На наш погляд, безпідставно вживати форму -meter, оскільки в давньогрецькій мові є віддієслівний іменник μέτρον (дієслово μέτροω - вимірюю), а згідно способів латинізації грецьких слів, закінчення грецьких іменників середнього роду -ov замінюється в латинській мові на -um: грецький іменник μέτρον після латинізації має набути форми metrum. Скоріш за все, варіант кінцевого терміноелемента -meter пояснюється впливом англійської мови, зокрема, саме такий варіант прослідковується в словнику Дорналда. Однак, в зауваженнях щодо користування словником, автором якого є М.Ф. Кніпович та співавтори, знаходимо таке пояснення: “... слова-терміни, що стосуються переважно нових винаходів ... подано без звичайних латинських закінчень; це стосується іменників 2-ої відміни чоловічого і середнього родів”⁹. Як приклад, наводиться термін stethometer. На нашу думку, таке пояснення не є

² Petrukh L.I. Ukrayins'ko-rosijs'ko-latyns'ko-anglijs'kyj medychnyj encyklopedychnyj slovnyk: u 4 t. [The Ukrainian-Latin-English Medical Encyclopedic Dictionary in four volumes], Kyiv: Medycyna, 2012, Vol. 1: (A-D), 670 p.; 2013, Vol. 2: (E-N), 741 p.; 2016, Vol. 3: (O-S), 742 p.; 2016, Vol. 4: (T-Ya), 598 p. [in Ukrainian]; Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus, Vol. 1, Riga: Liesma, 1973, 1039 p., Vol. 2, Riga: Liesma, 1977, 866 p. [in Russian]; Ilustrovanyi medychnyi slovnyk Dornalda u dvokh tomakh [Illustrated medical dictionary of Donald in two volume], Lviv: Nautilus, 2002, 2688 p.; Arnaudov G. Terminologia medica polyglotta: Latinum, Russkyi, English, Francais, Deutsch [Medical polyglot terminology: Latin, Russian, English, German, French], Sofia, 1979, 943 p. [in Russian].

³ Dvoretzkiy I. Kh. Latinsko-russkiy slovar [Latin-Russian Dictionary], Moskva: “Russkiy yazyk”, 1976, 1096 p. [in Russian].

⁴ Τετραπλοῦς-Φυττακῆς. Ἑλληνικο λεξικο: Ορφογραφικο, ἐπιμνηυτικο, ἐτυμολοφλο, συνωνυμων, αντιθετων, κωπιο ονοματων. Ἐλευθεοποτυλια [Greek dictionary: Orphanographic, interpretive, etymophile, synonymous, counterparts, nameplates. Freedom of speech], 1993, 985 p. [in Greek].

⁵ Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus... op. cit., Vol. 2, Riga: Liesma, 1977, p. 67 [in Russian]; Novodranova V.F. Immenoe slovoobrazovaniu v latinskom yazyke i ego otrazhenie v terminologii / Laterculi vocum Latinarum et terminorum [Nominal derivation in Latin language and its reflection in terminology. Latin grammar], Moskva, Yazyki slavyanskich kultur, 2008, P. 257 [in Russian].

⁶ Petrukh L.I. Ukrayins'ko-rosijs'ko-latyns'ko-anglijs'kyj medychnyj encyklopedychnyj slovnyk: u 4 t. ... op. cit., 2012, Vol. 1:(A-D), P. 40; Knipovych M.F. Slovnyk medychnoyi terminologiyi. Latyns'ko-ukrayins'ko-rosijs'kyj [Dictionary of medical terminology Latin-Ukrainian-Russian], Kyiv: Derzhavne medychno vydavnytstvo URSR, 1948, 443 p.

⁷ Petrukh L.I. Ukrayins'ko-rosijs'ko-latyns'ko-anglijs'kyj medychnyj encyklopedychnyj slovnyk: u 4 t. ... op. cit., Kyiv: Medycyna, 2012, Vol. (T-Ya), P. 112; Knipovych M.F. Slovnyk medychnoyi terminologiyi. Latyns'ko-ukrayins'ko-rosijs'kyj ... op. cit., 443 p.

⁸ Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus... op. cit., Vol. 2, Riga:Liesma, 1977, P. 621 [in Russian].

⁹ Knipovych M.F. Slovnyk medychnoyi terminologiyi. Latyns'ko-ukrayins'ko-rosijs'kyj... op. cit., P. 12.

переконливим та обґрунтованим.

З огляду на функціональне призначення вимірювальних приладів та пристроїв виокремлені терміни можна розділити на дві великі групи:

1) діагностичні прилади та пристрої, які покликані здійснювати кількісне визначення компонентів біологічних проб. Йдеться, насамперед, про прилади для гематологічних досліджень клітин крові та їхніх змін унаслідок різних патологічних станів. Ключовим є термін *cytometrum* – прилад для підрахунку клітин; приєднання уточнюючих формантів несуть в собі більше інформації, конкретизують, які саме формени елементи крові підлягають лабораторному дослідженню: *leucocytometrum* – прилад для підрахунку лейкоцитів (грецьке *λευκός* – білий), *erythrocytometrum* – прилад для підрахунку еритроцитів (грецьке *έρυθρός* – червоний), *thrombocytometrum* – прилад для підрахунку тромбоцитів (грецьке *μβος* – згусток); *haemoglobinometrum* – прилад для визначення кількості гемоглобіну в крові (грецьке *αἷμα* – кров). Прилад *glucometrum* застосовується для вимірювання рівня цукру в крові або лікворі; для визначення відносної густини сечі використовують прилад *urometrum*, кількість азоту в сечі вимірює *uroazotometrum*, кислотність сечі – *uroacidometrum*, кількість сечової кислоти в сечі – *uricometrum*, а вміст глюкози в сечі визначав *urinoglucometrum*;

2) вимірювальні прилади для дослідження з діагностичною метою стану певних органів до початку лікування та при терапії, коли за результатами вимірювань можна робити висновки про ефективність проведеного лікування. Е.с., *hysterometrum* – зонд для вимірювання порожнини матки; *vaginometrum* – інструмент для вимірювання довжини і діаметра піхви; *rhinometrum* – інструмент для вимірювання ширини носових ходів etc.

Найбільшу кількість серед відібраних термінів на позначення вимірювальних приладів посідають двокомпонентні однослівні композити – понад 70 одиниць. Серед них вирізняємо:

1) терміни виключно грецького походження. Вони складають найвищий відсоток серед відібраних термінів – приблизно 42%. Схематично термінологічну модель можна представити таким чином: основа грецького іменника, який вказує на об'єкт дослідження + зв'язкова голосна – о- + постпозиційний базисний компонент *μέτρον*. Проілюструємо цю тезу прикладом: *rachiomētron*: прилад для вимірювання ступеня викривлення хребта → *gachiomētron*, і n ← гр. іменник *ράχις* – спина, хребет + гр. термін *μέτρον* від гр. дієслова *μετρέω* – вимірюю;

2) терміни з латинським компонентом – 25 прикладів. Схематично термінологічна модель не відрізняється від попередньої, тобто, першим компонентом є основа слова латинського походження + зв'язкові голосні - o- (найчастіше) чи -i- (рідко) + кінцевий терміоелемент *μέτρον* (латинізований варіант – *metrum*). Так, в розділі клінічної медицини “рентгенологія” неодноразово можна зіткнутися з такими приладами, як *qualimetrum*, і n): прилад для визначення проникної здатності рентгенівських променів та *quantimetrum*, і n): прилад для вимірювання кількості рентгенівських променів. Першим компонентом цих термінів є основа *qual-* від латинського співвідносного займенника *qualis*, е – який та основа *quant-* від латинсь-

кого співвідносного займенника *quantus*, а, um – який великий (за кількістю), які приєднуються до кінцевого компонента –*metrum* за допомогою сполучної голосної -i-;

3) терміни, складова частина яких співвідноситься з *неймгвером*. Сюди заохуємо два терміни – *рентгенометр*: дозиметр для вимірювання рентгенівських променів у рентгенах та *гальванометр*: високочутливий прилад для вимірювання сили або напруги електричного струму. Термін *roentgenometrum*, і n має безпосереднє відношення до німецького вченого-фізика *Roentgen Wilhelm Konrad*, який у 1895 році відкрив рентгенівські промені. До речі, у третьому томі медичного енциклопедичного словника¹⁰ зафіксовані 23 однослівні багатоконпонентні номінації з початковим терміоелементом епонімічного походження *roentgen-*, наприклад, *roentgenosteologia*, *roentgenopenetrabilitas*, *roentgenodiagnostica* etc, а у словнику *K. Rudzitis*¹¹ знаходимо додатково ще вісім композитів, як-от: *roentgenocystitis*, *roentgenodermatitis*, *roentgenodiagnosis* etc. Термін *galvanometrum*, і n містить компонент *galvan(o)-* від імені італійського анатома й фізіолога *L. Galvani*, якого вважають засновником електрофізіології, і на честь якого були названі понад 10 термінів, що мали відношення до гальванізації, зокрема, *galvanisatio*, *galvanocaustica*, *galvanochirurgia* тощо;

4) терміни, до складу яких входять слова, запозичені з сучасних мов, в кількісному відношенні нечисленні – це два терміни, першим компонентом яких є арабські слова *al-kali* – рослинна зола: *alkalimetrum*, і n – *алкаліметр*: прилад для визначення лужності та *al-kohol* – спирт: *alcoholometrum*, і n – *алкоголометр*: прилад для кількісного визначення етилового спирту в розчині.

Опрацьовані терміни, до складу яких входять три компоненти, залежно від дериваційної структури можна розділити на такі типи:

1) в якості першого початкового компонента використовується іменник грецького походження; другу позицію посідає також іменник грецького походження; на останньому місці – грецький базисний терміоелемент *μέτρον* → лат. *metrum*. Поєднуються ці іменникові основи за допомогою сполучної голосної -o-. Наприклад, *gastrotonometrum*: прилад для вимірювання внутрішньошлункового тиску → *gastrotonometrum* ← гр. іменник *γαστήρ* – шлунок + гр. іменник *τόνος* – тиск + *μέτρον*; *gnathodynamometrum*: прилад для вимірювання сили прикусу → *gnathodynamometrum* ← гр. іменник *γνάθος* – щелепа + гр. іменник *δύναμις* – сила + *μέτρον*; *hemabaryometrum*: прилад для визначення специфічної ваги крові → *haemabaryometrum*, і n ← гр. іменник *αἷμα* – кров + гр. іменник *βάρος* – вага + *μέτρον*;

2) в якості першого початкового компонента використовується прикметник грецького походження; другу позицію посідає іменник грецького походження; на останньому місці – грецький базисний терміоелемент *μέτρον* → лат. *metrum*. Наприклад, *leucocytometrum*: прилад для підрахунку лейкоцитів → *leucocytometrum*, і n, де гр. прикметник *λευκός* – білий + гр. іменник *κύτος* – клітина + *μέτρον*;

3) в якості першого початкового компонента використовується іменник грецького походження; другу позицію посідає прикметник грецького походження; на

¹⁰ Petrucci L.I. Ukrayinsko-rosijsko-latyns'ko-anglijs'kyj medychnyj encyklopedychnyj slovnyk: u 4 t. ... op. cit., 2016, Vol. 3: (O-C), P. 398–400 [in Ukrainian].

¹¹ Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus ... op. cit., Vol. 2, Riga: Liesma, 1977, 621 p., P. 451–452 [in Russian].

останньому місці – грецький базисний терміоелемент *μέτρον* → лат. *metrum*. Наприклад, риноманометр: прилад для вимірювання руху повітря і змін його тиску в порожнині носа → *rhinomanometrum*, і n ← гр. іменник *ῥίς* – ніс + гр. прикметник *μαρός* – рідкий + *μέτρον*; баромакрометр: прилад для вимірювання зросту і ваги новонароджених → *baromacrometrum*, і n ← гр. іменник *βάρος* – вага, важкість + гр. прикметник *μακρός* – великий + *μέτρον*;

4) в якості початкового компонента використовується іменник грецького походження; другу позицію посідає компонент латинського походження, що співвідноситься з дієсловом; на останньому місці – грецький базисний терміоелемент *μέτρον*. Наприклад, гідроспірометр: спірометр в якому кількість повітря, що видихається, визначають за об'ємом витісненої з резервуара води → *hydrospirometrum*, і n ← гр. іменник *ῥῆμα* – вода + лат. дієслово *spiro* – дихаю + *μέτρον*; сфігмоосцилометр: різновид сфігмоманометра, в якому систолічний і діастолічний кров'яний тиск показує стрілка, що коливається → *sphygmooscillometrum*, і n ← гр. іменник *σφύγις* – пульс + лат. дієслово *oscillo* – коливаю + *μέτρον*;

5) в якості першого компонента використовується іменник латинського походження; другу позицію посідає прикметник грецького походження; на останньому місці – грецький базисний терміоелемент *μέτρον* → лат. *metrum*. Наприклад, радіомікрометр: прилад для визначення незначних змін в променевої енергії → *radiomicrometrum*, і n ← лат. іменник *radius* – промінь + гр. прикметник *μικρός* – малий + *μέτρον*;

6) в якості початкового компонента використовується іменник латинського походження; другу позицію посідає теж іменник латинського походження; на останньому місці – грецький базисний терміоелемент *μέτρον* → лат. *metrum*. Наприклад, спектроколориметр: прилад, що є комбінацією спектроскопу і офтальмоскопу та використовується для перевірки ока на кольорову сліпоту → *spectrocolorimetrum*, і n ← лат. іменник *spectrum* – уява, образ + лат. іменник *color* – колір + *μέτρον*.

Як показує дослідження, за останні десятиліття зросла кількість термінів, до складу яких входять чотири компоненти. Це гібридний композит гематоспектрофотометр: спектрофотометр для визначення кількості гемоглобіну в крові → *haematospectrophotometrum*, і n; грецький термін топотермезіометр: прилад для визначення температурної чутливості в різних ділянках тіла → *topothermaesthesiometrum*, і n. За даними Glossary Commander¹² в розділі “Медичні діагностичні прилади” зафіксовано одинадцять складнопохідних моделей, в яких реалізуються по чотири мотиваційні компоненти + опорний терміоелемент – *metrum* типу *pneumatopressovasometrum*, *tachopressovasometrum*, *thermovolumohaemometrum* тощо.

Переважає кількість проаналізованих термінів з кінцевим терміоелементом *-metrum* притаманна ознака однозначності, що пояснюється належністю цих номінативних одиниць до лексико-семантичної категорії, яка презентує назви вимірювальних приладів: є об'єкт – певне анатомічне утворення чи фізіологічна рідина і є матеріальне тіло – прилад, пристрій, за допомогою якого здійснюється вимі-

рювання будь-чого. Тим не менше, ми знайшли декілька полісемічних термінів: анестезіометр – *anaesthesiometrum*, і n – 1) прилад для вимірювання нечутливості частини тіла; 2) пристрій для дозування анестезуючого засобу; радіометр – *radiometrum*, і n – 1) прилад для вимірювання рентгенівських променів; 2) прилад для вимірювання інтенсивності променевої енергії; 3) апарат для визначення активності й концентрації радіоактивних речовин у пробах і джерелах йонізувального випромінювання; реометр – *reometrum*, і n – 1) прилад для вимірювання об'єму повітря чи іншого газу; 2) прилад для вимірювання швидкості кровотоку; 3) прилад для вимірювання сили або напруги електричного струму; тонометр – *tonometrum*, і n – 1) прилад для вимірювання внутрішньоочного тиску; 2) апарат для вимірювання артеріального тиску; тропометр – *tropometrum*, і n – 1) інструмент для вимірювання рухів ока; 2) інструмент для вимірювання закручування довгої трубчастій кістки; рефрактометр – *refractometrum*, і n – 1) прилад для вимірювання заломлювальної здатності ока; 2) прилад для виміру показників заломлення світла у прозорих рідинах і твердих тілах.

Проведене дослідження констатувало факт наявності декількох синонімів. Йдеться, насамперед, про терміни, складовим компонентом яких є словотвірні елементи *-algia* – біль і *-algisia* – больова чутливість. У більшості випадків в медичній термінології ці терміоеlementи відносяться до постпозиційних, однак у поєднанні з кінцевим терміоеlementом *-metrum* вони посідають першу позицію. Отже, дефініція “апарат для визначення больової чутливості” вербально передається термінами *algisimetrum*, і n чи *algometrum*, і n. Синонімічними є також утворення *algesichronometrum*, і n та *algotichronometrum*, і n – прилад для визначення відчуття болю та швидкості його появи. Наявність грецько-латинських дублетних позначень пояснюється також синонімічна пара *anapnometrum*, і n та *spirogometrum*, і n.

До синонімічного ряду *urometrum* = *urinometrum* додається ще полікомпонентний термін грецько-латинського походження *urogravimetrum* ← грецький формант *υρ-* (одров – сеча) + латинський прикметник *gravis* – тяжкий + грецький формант *-metrum*. Термін *urometrum* утворений виключно на основі грецьких формантів; поява лексеми *urinometrum* пояснюється існуванням латинського еквівалента *urina* до грецького слова *uron*.

У словнику К. Rudzitis¹³ як синоніми до терміна *haemoglobinometrum* вказуються три номінативні одиниці грецького походження *haematinometrum*, *haemochromometrum*, *haemometrum* та один так званий “гібридний термін” *haemocolorimetrum*. У словнику Дорналда¹⁴ терміни *haemometrum* і *haematinometrum* позначаються як застарілі.

Проаналізовані терміни на позначення вимірювальних приладів концентруються навколо нижчезазначених понятійних ділянок:

1) медична діагностика, куди відносимо загальні терміни-назви вимірювальних приладів, які використовуються з метою уточнення діагнозу при захворюваннях органів травної системи, порожнистих і порожнинних органів, визначення електричної активності органів типу *aesthesiometrum*, і n – загальна назва приладів для визначення порогів чутливості; *algisimetrum*, і n – загальна назва приладів для визначення порогів больової чутливості;

¹² Glossary Commander URL: glossary.ru/index.htm

¹³ Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus ... op. cit., Vol. 1, Riga: Liesma, 1973, P. 774 [in Russian].

¹⁴ Ilustruvani medychnyi slovnyk Dornalda u dvokh tomakh, ... op. cit., Lviv: Nautilus, 2002, Vol. 1, P. 1036, 1047 [in Ukrainian].

thermometrum, i n – прилад для вимірювання температури; tonometrum, i n – прилад для вимірювання артеріального тиску; topothermoesthesiometrum, i n – прилад для вимірювання температурної чутливості в різних ділянках тіла; manometrum, i n – прилад для вимірювання тиску газів або рідин;

2) терміни-назви вимірювальних приладів, функціонування яких обмежується конкретними розділами медицини, напр., гематологія → thrombometrum, i n, haemabarometrum, i n; haemataërometrum, i n, haemoresistometrum, i n etc; радіологія → ionometrum, i n, roentgenometrum, i n, biodosimetrum, i n etc; пульмонологія → spirometrum, i n та його синонім anaprometrum, i n; respirometrum, i n; bronchospirigometrum, i n; офтальмологія → ophthalmometrum, i n, tropometrum, i n, refractometrum, i n, spectrocolorimetrum, i n, strabometrum, i n; стоматологія → gnathodynamometrum, i n, dentimetrum, i n; акушерство і гінекологія → vaginometrum, i n, hysterodynamometrum, i n; оториноларингологія → audiometrum, i n, septometrum, i n, schistometrum, i n, rhinometrum, i n, rhinoamemometrum, i n, rhinorhinopneumometrum, i n, laterometrum, i n; гігієна та екологія → vacuometrum, i n, spiritometrum, i n, bathometrum, i n; вертебрологія → scoliosometrum, i n, torsionometrum, i n; кардіологія → ictometrum, i n, cardiachometrum, i n; дерматологія → sensimetrum, i n; лабораторна діагностика → leucocytometrum, i n, erythrocytometrum, i n та його синонім haemocytometrum, i n з урахуванням фонетичних варіантів haematocytometrum, i n et haemacytometrum, i n, urometrum, i n; azotometrum, i n, thromboelastometrum, i n; неонатологія → baromacrometrum, i n etc.

Підводячи підсумок, зазначимо: поповнення термінів на позначення вимірювальних приладів відбувається за допомогою традиційного для латинської медичної терміносистеми способу – реалізація нового поняття за рахунок сполучуваності грецько-латинських термінотворчих формантів. Оптимальна номінація фахового поняття досягається завдяки багатокомпонентності морфемних елементів. Формант -metrum як когнітивно-ономасіологічний засіб для кодифікації поняття “вимірювальний прилад” є єдиним механізмом у творенні низки термінів, об’єднаних зазначеною вище ономасіологічною ознакою.

Оскільки в субмові “медицина діагностики”, окрім проаналізованого кінцевого форманта -metrum, достатньо широко представлені ще два дериваційні гнізда з кінцевими терміноелементами -graphium et -scorium перспективним, на нашу думку, є дослідження термінології понятійного апарату з означеними дериваційними формантами.

Synytsia Valentyna, Teleky Maria, Smolska Larysa, Myronyk Olena. Complex analysis of latin medical terms denoting titles of measuring devices. Aim of investigation. The article examines the derivational postpositional Greek formant μέτρον (Latin – metrum) as a popular mechanism for the formation of names of medical and technical terms. The **relevance** of linguistic studies is due to the lack of a comprehensive narrow-focused analysis of terminological systems and subsystems of specific branches of medicine, in this case, diagnostic medicine. **Research methods:** descriptive, structural, comparative, generalization of information data. **Scientific novelty.** For the first time, an integrated approach was applied regarding the linguistic characteristics of the Latin names of devices operating in the term “medical diagnostics”. **Conclusions.** The formant –metrum as a cognitive-onomasiological tool for codifying the concept of “measuring device” is the only mechanism for the formation of a group of terms united by the above-mentioned onomasiological attribute.

Key words: derivational nest, post-position formant – metrum, measuring instruments, term-forming models, morphological and lexi-

cal-semantic structure.

Синиця Валентина – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”, автор міжнародних та вітчизняних наукових статей, тез, доповідей, співавтор національних підручників з латинської мови для студентів вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладів. Коло наукових інтересів: дослідження лексико-семантичних та дериваційних процесів у латинській медичній терміносистемі.

Synytsia Valentyna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Foreign Languages Department of Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”, author of international and national scientific articles, theses and reports, coauthor of national textbooks on Latin for the students of higher medical and pharmaceutical institutions. Focus of scientific interest: investigation of lexical-semantic and derivative processes in Latin medical terminology.

Марія Телеки – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Вищого державного навчального закладу України “Буковинський державний медичний університет”. Після захисту кандидатської дисертації авторка продовжує дослідження соціальних категорій мову в українській мові, латинської та української загальномедичної термінології. У доробку – 48 наукових праць, у тому числі монографія та посібники. Брала участь у міжнародних та українських науково-практичних конференціях, вебінарах. Наукові інтереси: соціальні категорії мову, дослідження мовних явищ латинської мови, медична термінологія.

Teleky Mariia – PhD of Philology, associate professor of foreign languages Department of Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”. The author of more than national and international scientific and educational 48 works, including books and manuals. She participated in international and Ukrainian scientific conferences, webinars. Research interests: social categories of moduses, research of language phenomenon of the Latin language, medical terminology.

Смольська Лариса – кандидат філологічних наук, доцент кафедри латинської та іноземних мов Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Автор її співавтор близько 100 наукових праць. Брала участь в укладанні українсько-латинсько-англійського медичного тлумачного словника (Львів, 1995), українсько-латинсько-англійського медичного енциклопедичного словника (Київ: ВСВ “Медицина” 2012), перекладі зі старогрецької Дідахе. Послання дванадцяти апостолів (Львів: Свічачо, 2002). Співавтор окремих статей до книги “Лексикон античної словесності” (Дрогобич: Коло, 2014).

Smolska Larysa – associate professor. Author and co-author of about 100 scientific works, participated in the making of Ukrainian-Latin-English medical encyclopaedic dictionary (Kyiv, Medicine 2012), as well as the Ukrainian-Latin-English explanatory dictionary (Lviv, 1995). Translation of Didache: The Teaching of the Twelve Apostles' from ancient Greek, Lviv, Svichado, 2002. The Lexicon of ancient language arts. Drohobych, Kolo, 2014.

Мироник Олена – кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини та інфекційних хвороб ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”, автор понад 74 наукових та методичних статей. Коло інтересів: гепатологія, медична термінологія.

Myronyk Olena – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of Internal Medicine and Infectious Diseases Department of Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”, author of over 74 scientific and methodological articles. Research interests: hepatology, medical terminology.

Received: 22.02.2020

Advance Access Published: March, 2020

© V. Synytsia, M. Teleky, L. Smolska, O. Myronyk, 2020